

BOLALARNI MEHNATGA O'RGATISHNING ASOSIY VAZIFALARI

Ulmasova Sohiba Otabek qizi

Andijon davlat pedagogika insituti 2-bosqich talabasi

***Annotatsiya:** Ushbu maqolada bolalarning mehnat faoliyatlarini o'zida qampan mashg'ulotlar asosan maktabgacha yoshidagi davrdan boshlanishi, Bu yoshda bolalarning mehnatlari juda sodda va elementar bo'lsa ham ularning psixik taraqqiyotlarida juda katta ahamiyatga ega bolishi va bolalar mehnatiga baho berish orqali ularni mehnatga o'rgatish haqida malumotlar berilgan.*

***Kalit so'zlar:** Mehnat, o'yin, harakatli o'yin, mehnat faoliyati, o'z-o'ziga xizmat.*

Bog'cha yoshidagi bolalar bilan o'tkaziladigan cifatlar natijasida bolalarda mehnatga nisbatan ijobiy munosabat, mehnat qilish ishtiyoqi tug'iladi. Kattalarning mehnat faoliyatlariga taqlid qilish dastavval bolalarning o'yinlarida namoyon bo'ladi. Bolalar kattalarning mehnat faoliyatlarini o'zlarining o'yinlarida taqlidan takrorlash bilan cheklanib qolmay, balki kattalar mehnatida bevosita qatnashish uchun xapakat qila boshladilar. Masalan.: qiz bolalar onalari kir yuvayotganda ayrim kichikroq narsalarni (dastrumolchalarni) chayishda qatnashadilar. Uy va xovlilarni yig'ishtirib supurishga, o'g'il bolalar esa otasi bajarayotgan ishda qatnashishga intila boshlaydilar. Bu yoshdagi bolalarni mehnatining natijasiga qarab emas, balki mehnat jarayonining o'ziga qiziqishi psixologik jihatdan xarakterlidir.

Bog'cha yoshidagi bolalarning ishiga baho berib borish ularda mehnatga nisbatan ijobiy munosabatni tarbiyalashda katta rol o'ynaydi. Bolalar kuchlari yetadigan ishlarni bajarayotganlarida ko'p xatolarga yo'l qo'yishlari turgan gap. Lekin bunda bolalarni mehnatga jalb qilmaslik kerak, bolalarning bajaradigan ishlarini kattalarning o'zlari bir pasda qilib qo'yishlari mumkin degan ma'no kelib chiqadi. Sharq xalqida bir maqol bor: "Bolaga ish buyur, ketidan o'zing yugur". Bu juda to'g'ri, hayotiy gap. Bolalarga biron yumush buyurilganda, uni qanday bajarayotganliklaridan ko'z-quloq bo'lib turish kerak, degan ma'noni bildiradi.

Bolalarda xususan, kichik yoshdagi bog'cha bolalarida hali mehnat malakalari yo'q, qo'l muskullari yaxshi rivojlanmagan bo'ladi. Ana shuning uchun bolalar qasddan yoki anqovliklaridan - emas balki eplay olmasliklaridan biron narsani tushirib sindirib yuborishlari mumkin. Ana shunday "falokat" yuz bergan paytda bolani "anqov, ko'zingga qapacang bo'lmaydimi" deb urishish yoki koyish yaramaydi. Buning o'rniga bolaga shu mehnatni qanday qilib bajarishni ko'rsatib berish lozim.

Bog'cha yoshidagi bolalarni mehnatsevarlik ruxida tarbiyalashda ularni inoq jamoaga uyushtirish katta ahamiyatga egadir. Jamoa bo'lib mehnat qilishda tarbiyachi hap bir bolaga ma'lum bir mehnatni bajarishni buyuradi. Ana shu tariqa bolalar jips jamoa bo'lib mehnat faoliyati bilan shug'ullanadilar.

Umuman, o'rta va katta yoshdagi bog'cha bolalariga oilada kuchlari yetadigan mehnat topshiriqlarini berish kerak. Bu ularni mehnatsevarlikka tarbiyalashda va ularda ayrim mehnat malakalari hosil bo'lishi uchun juda katta imkoniyatlar yaratadi. Ijtimoiy foydali mehnatda ishtirok etmagan bolani keyinchalik mehnatga jalb qilish juda qiyin bo'ladi. Bog'chada bolalar jalb qilinadigan mehnat faoliyatining turi juda xilma-xildir. Masalan, tabiat burchagidagi jonivor yoki o'simliklarni parvarish qilish, bog'cha hovlisida ishlash, oshxonada va guruhda navbatchilik qilish, kichkintoylarni kiyintirishga yordam berish va boshqalar. Shuni ham aytib o'tish kerakki, kichik yoshdagi bog'cha bolalari o'zlarining mehnat faoliyatlarini hali yo'lga qo'ya olmaydilar. Shuning uchun ular mehnatning juda sodda turlari bilan, ya'ni o'simliklarga suv qo'yish, baliqlarga ovqat berish, hovliga suv sepish va shu kabilar bilan shug'ullanadilar.

O'rta va katta guruh bolalari mehnat faoliyatini o'yindan batamom farqlab unga nisbatan jiddiy munosabatda bo'la boshlaydilar. Ular mehnatdan kelib chiqadigan natijani, ya'ni mehnatning ijtimoiy mohiyatini, kim uchun, nima uchun mehnat qilish lozimligini tushunadilar. Ular kattalarning oiladagi uy-ro'zgor ishlariga zo'r ishtiyoq bilan yondashadilar, kichkintoylar uchun qog'ozdan, kartondan, faner va plastilindan turli o'yinchoqlar yasaydilar. Pedagogik jihatdan to'g'ri tashkil qilingan mehnat faoliyati bolalarning har tomonlama ya'ni ham jismoniy, ham psixik, ham estetik, ham axloqiy tomondan barkamol rivojlanishlariga juda katta ta'sir qiladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalar biron o'yin, ta'lim yoki mehnat faoliyatlari bilan mashg'ul bo'lar ekanlar, ular harakatlarining asosida ma'lum motivlar, ya'ni ularni harakatga soluvchi mayllar yotadi. Kichik bog'cha yoshidagi bolalarning xattiharakatlari ko'proq shu xatti-harakatlar amalga oshirilayotgan sharoitga bog'liq bo'ladi. Ular xatti-harakat motivlarini anglab ham yetmaydilar. Shuning uchun ko'pincha o'zlariga mutlaqo hisobot bermay ma'lum bir vaziyatda u yoki bu xatti-harakatni amalga oshira boshlaydilar.

O'yin jarayonidagi biror harakat doimo biror mehnat jarayonini aks ettirishga yo'naltirilgan bo'ladi. Ikkinchi tomondan, mehnat jarayonini bajarishda uni o'yin shakliga aylantirishadi. Shu bilan birga o'zining xususiyati, mazmuni, yuzaga kelish sababiga ko'ra mehnat va o'yin bir-biridan farq qiladi. Mehnatda maqsad qo'yiladi, uni amalga oshirish, natijaga erishish uchun shart-sharoit yaratiladi, vositalar izlab topiladi. O'yinda esa bolalar kattalarning mehnat faoliyatiga taqlid qiladi. O'yinda esa bolalar kattalarning mehnat faoliyatiga taqlid qiladi. O'yinda mehnat singari biror aniq

natijaga eriilmaydi, ammo u mehnat singari bolalarga quvonch bag'ishlaydi, ular o'zlarida qonoqish hissini sezadilar. Kichik bog'cha yoshidagi bolalar mehnatining asosiy turi o'z-o'ziga xizmatdir. Bu kichik bolalar uchun ancha mashaqqatli ish. Shuning uchun bu yoshdagi bolalarni mehnatning bu turiga o'rgatishda ko'pincha o'yin vaziyatlaridan foydalaniladi. Avvaliga bolalar o'yin obrazi orqali mehnatga o'rgatiladi. Shu orqali bolalar ishonch bilan harakat qilishni o'rganadilar. Asta-sekin bu yoshdagi bolalarda o'z-o'ziga xizmat qilish ko'nikma, malakalari shakllanib boradi.

Faoliyat turlarining o'zi ijtimoiy-tarixiy tajribaning bo'lagidir. U yoki bu faoliyatni o'zlashtirayotib bola faollik ko'rsatadi, shu bilan bir vaqtda shu faoliyat bilan bog'liq bo'lgan bilim, ko'nikma, malakalarni egallab oladi. Buning asosida bolada har xil shaxsiy qobiliyat va xususiyatlar shakllanib boradi. Ta'lim va tarbiya orqali amalga oshiriladigan faoliyatlarni bolalar birdaniga o'zlashtirib olmaydilar, ularni bolalar tarbiyachi rahbarligida asta-sekin egallab boradilar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI: (REFERENCES)

1. Nishonova Z.T., Alimova G.K. Bolalar psixologiyasi va psixodiagnostikasi T.: TDPU 2017 – 264 b.
2. G'oziyev E. Ontogenez psixologiyasi Nazariy- eksperimental tahlil T.: Noshir 2010. – 356 b.
3. Do'stmuhamedova Sh.A., Nishonova Z.T.va boshqalar Yosh davrlari va pedagogik psixologiya T.: Fan va texnologiyalar 2013 – 343 b.
4. Shapovalenko I.V. Vozrastnaya psixologiya (Psixologiya razvitiya i vozrastnaya psixologiya): uchebnik dlya studentov vuzov. – M.: Gardariki, 2007. –349 s.